

ISLAMSKI EDEB (BONTON) U KOMUNIKACIJI

Abdullah IMŠIROVIĆ

SUSRETI, POSJETI I DRUŽENJA

Prilikom posjeta, susreta i druženja trebamo voditi računa o pravilima lijepog islamskog ponašanja (ahlaka). O tome moramo voditi računa u svakoj prigodi i na svakom mjestu. Islamska tradicija, utemeljena na glavnim islamskim izvorima, Kur'anu i Hadisu, koji posvećuju veliku pozornost i mnogo prostora ovim pitanjima, razvila je jednu vrlo sofisticiranu lepezu kulturnih obrazaca. Nepoštivanje ovih obrazaca muslimani smatraju nepristojnim i neuljudnim, ali i grijehom kojega se moraju čuvati, jer grijeh povlači sankcije i na ovom i na budućem svijetu.

ISTI'ZAN - TRAŽENJE DOPUŠTENJA

U islamu je čovjek najsavršenije Božije djelo. Bog ga je imenovao svojim opunomoćenikom (halifom) na zemlji. Čak i bezgrješni i u svemu Uzvišenom Bogu poslušni i pokorni meleki su mu se po Božijem naređenju poklonili. Time je njegovo dostojanstvo podignuto na visoku razinu i to njegovo dostojanstvo niko ne smije dovoditi u pitanje.

U međusobnim komunikacijama i svim odnosima koje ljudi međusobno uspostavljaju dužni su voditi računa o naprijed navedenom i jedni prema drugima se odnositi sa najvećim poštovanjem i uvažavanjem.

Posebice moramo imati na umu da svako

ČOVJEKOVO DOSTOJANSTVO

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً...
(البقرة، ٣٠)

A kada Gospodar tvoj reče melekima: "Ja ću na zemlji namjesnika postaviti...!" (El-Bekare, 30)

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى
وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ. (البقرة، ٣٤)

A kada rekosmo melekima: "Poklonite se Ademu!" - oni se pokloniše, ali Iblis ne htjede, on se uzoholi i postade nevjernik. (El-Bekare, 34)

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ. (التين، ٤)

Stvorili smo čovjeka u skladu najljepšem. (Et-tin, 4)

إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحَرَمَةِ
يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا.

Vaša krv, vaše časti i vaši imeci su vam sveti kao što vam je svet današnji dan u ovom mjesecu i u ovom mjestu. (završetak govora na Oprosnom hadžu) Šaban Hodžić, *Ahlak*, Sarajevo, 1990.

TRAŽENJE DOZVOLE ZA PRISTUP

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى
تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا، ذَالِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ. فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ، وَإِنْ

Ljudsko biće ima pravo na osobnu autonomiju. Ta autonomija podrazumijeva i pravo na privatnost i zaštitu osobne intime, što svi moramo uvažavati. Svako ljudsko biće ima pravo odlučiti koliko svoje privatnosti i intime će podijeliti i s kim.

Zato, kada mu želimo pristupiti, ma gdje se i ma s kim nalazilo, prije nego mu pristupimo, moramo zatražiti i dobiti njegovo dopuštenje.

Prilikom ulaska u kuću, ured ili neki drugi zatvoreni prostor, prije ulaska moramo pozvoniti ili pokucati, a potom pričekati, dok ne dobijemo dopuštenje za ulazak. Kod kucanja ili ako zvonimo ne smijemo biti suviše revnosni i napadni. Kucati ili zvoniti možemo najviše do tri puta, kratko, i sa razmacima. Ukoliko ne dobijemo jasno dopuštenje za ulazak, trebamo se vratiti bez daljnjeg insistiranja.

U Bošnjaka se dopuštenje za ulazak u kuću, tradicionalno, traži riječima: “Ima li bujruma?” ili nekim drugim sličnim izrazima. Dozvola i poziv za ulazak izražava se riječju “bujrum”, ali može i sa “izvolite” i sl.

Svakako, ukoliko smo došli nekoga upozoriti na neku opasnost ili mu želimo saopćiti neku važnu vijest čije priopćenje ne trpi odgodu, onda mu to trebamo staviti do znanja na lijep i uctiv način.

POZDRAV

Prvo što smo dužni uraditi kada pristupamo pojedincu ili skupini je lijep i uljudan pozdrav, a potom pitanje da li je slobodan ili da li su slobodni da im pristupimo.

Ukoliko nekoga želimo posjetiti, onda je taj posjet lijepo najaviti. Bio je običaj u Bošnjaka da se posjet najavi (uhaberi) po djetetu ili nekoj osobi, pa makar to bio posjet i najbližoj rodbini. Danas je to puno lakše jer imamo telefone, mobitele, e-mail i druga sredstva masovnog komuniciranja.

Čak i kad nekoga sretnemo na ulici i nađemo priliku da mu prenesemo neku poruku ili nešto drugo što zahtjeva da ga za neko vrijeme zadržimo, moramo ga upitati da li je raspoložen i ima li za to vremena. Posebice je to važno ako se nalazi u društvu, a mi svoj problem ne bismo izlagati pred društvom. U tom slučaju i

قِيلَ لَكُمْ اَرْجِعُوا فَارْجِعُوا، هُوَ اَرْحَمُ لَكُمْ، وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ. (النور، ٢٧ - ٢٨)

O vjernici, u tuđe kuće ne ulazite dok dopuštenje ne dobijete i dok ukućane ne pozdravite. To vam je bolje, poučite se! A ako u njima nikoga ne nađete, ne ulazite u njih dok vam se ne dopusti; a ako vam se rekne: “Vratite se!” - vi se vratite, bolje vam je, a Allah zna ono što radite. (Nur, 27 - 28)

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: «أَطَّلَعَ رَجُلٌ مِنْ حُجْرٍ فِي حُجْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَعْلَمٌ مَدْرِيٌّ يَحْكُ بِهِ رَأْسَهُ فَقَالَ: لَوْ أَعْلَمْتُ أَنَّكَ تَنْظُرُ لَطَعْتُ بِهِ فِي عَيْنِكَ، إِنَّمَا جُعِلَ الْإِسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ.» (فتح الباري - ٢٨)

Prenosi se od Sehla b. Sada da je rekao: “Bahnu (neki) čovjek u sobu Božijeg Poslanika, a.s., dok je on dugim željeznim šiljkom češao svoju glavu. Na to Poslanik, a.s., reče: ‘Da sam znao da gledaš, zabio bih ti ovaj šiljak u oko, pa traženje dopuštenja (za ulazak) je propisano zbog pogleda!’” (Fethu-l-bari - 28)

NAJVELIČANSTVENIJI POZDRAVI

التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ .

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

– Naša poštovanja, sve počasti (svi pozdravi), naši namazi i sva naša dobra djela pripadaju samo Allahu!

– Neka su Moj mir i spas, Moja milost i blagoslov tebi (Es-selamu alejke), o Vjerovjesniče! (početak susreta između Allaha, dž.š., i Muhammeda, a.s., na Mi'radžu)

وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلَنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى

قَالُوا سَلَامًا

قَالَ سَلَامٌ... (هود، ٦٩)

I Ibrahimu smo izaslanike Naše poslali da mu donesu radosnu vijest.

– “Mir!” - rekoše;

– “Mir!” - odgovori on...

وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ. سَلَامٌ عَلَيْكُمْ...

(الرعد، ٢٣-٢٤)

I meleki će im ulaziti na sva vrata (u Džennetu) govoreći: “Mir vama!”

njegovu društvu se, isto tako, trebamo ispričati i zamoliti za dopuštenje da njihova člana puste na neko vrijeme kako bismo s njime mogli obaviti namjeravani razgovor. Svakako im moramo uljudno dati do znanja da se tu radi o nekim privatnim razgovorima s kojima oni nemaju nikakve veze i koji se njih ne tiču. Isti je slučaj i kada se obraćamo skupini.

Prilikom, porodičnih i drugih svečanosti gosti se pozivaju na lijep, uljudan i uobičajen način. Pristojno je odazvati se takvim pozivima ako smo u mogućnosti ili se uljudno ispričati.

Kod usputnih i ućivih poziva moramo biti oprezni i trebamo pažljivo razabrati da li smo pozvani iz čiste ućivosti ili nas se istinski zove u posjetu.

I prilikom napuštanja društva opet moramo tražiti dopuštenje da odemo i možemo napustiti društvo tek kad dobijemo dopuštenje.

U Bošnjaka je običaj napuštanje društva tražiti riječima “ima’l izuna, ja bih išao” i sličnim izrazima, ili se jednostavno može reći: “Molim Vas da mi dopustite, ja bih morao ići”, ili sličnim izrazima.

Ljudima nikako ne bismo smjeli pristupati bahato i nepažljivo. U društva ne bismo smjeli “upadati” bez najave i njihove suglasnosti. Ne smijemo “zabadati nos tamo gdje nam nije mjesto”, a to je svagdje gdje drugi kojih se to tiče s time nisu zadovoljni.

SELAM

Selam je pozdrav kojim su se muslimani obavezni služiti u međusobnim komunikacijama. Ovo ne može biti uvjetovano time ko su učesnici u komunikaciji (s obzirom na dob i spol), niti mjestom, ni vremenom, ni medijem u kome se ili preko koga se ta komunikacija ostvaruje.

Pri neposrednim komunikacijama ovo se može očekivati i kao logična posljedica. Lijepi islamski edeb nam, međutim, nalaže da i prilikom uspostavljanja komunikacije posredstvom medija, pa bio taj medij čovjek ili neko tehničko sredstvo, opet započnemo sa selamom.

Kad komunikacija završava ili kada se opraštamo od nekog, opet se opraštamo uz riječi selama. Koliko iz Kur’ana i Hadisa možemo

OBAVEZA NAZIVANJA SELAMA

فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً، كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ.
(النُّور، ٦١)

“A kada ulazite u kuće, vi ukućane njene pozdravite pozdravom od Allaha propisanim, blagoslovljenim i uljudnim.”

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّمَ) خَمْسٌ تَجِبُ لِلْمُسْلِمِ عَلَى أَخِيهِ، رَدُّ السَّلَامِ وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ. (متفق عليه)

Rekao je Božiji Poslanik: “Pet je obaveza muslimana prema njegovu bratu (muslimanu): da odgovori na njegov selam, da mu nazdravi kada kihne, da se odazove njegovu pozivu, da ga obide u bolesti i da ga isprati na vječiti počinak.”

إِذَا حَيَّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رَدُّوهَا، إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا. (نساء، ٨٦)

Kada pozdravom pozdravljeni budete, ljepšim od njega otpozdravite, ili ga uzvratite, jer će Allah za sve obračun tražiti.

SELAM NA POČETKU I NA KRAJU SVAKE KOMUNIKACIJE

إِذَا أَنْتَهَى أَحَدُكُمْ إِلَى الْمَجْلِسِ فَلْيُسَلِّمْ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَقُومَ فَلْيُسَلِّمْ فَلْيَسْتِ الْأُولَى بِأَحَقُّ مِنَ الْآخِرَةِ. (داود و ترمذی)

Kada neko od vas pristupa nekom skupu, neka prvo nazove selam, a kada napušta skup neka opet nazove selam jer nije prvi preči od drugog.

لَا كَلَامَ قَبْلَ السَّلَامِ .

Nema razgovora prije selama. (hadis)

PRAVILNO POZDRAVLJANJE

...فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ... .

(انعام، ٥٤)

...I reci: “Mir vama!”, tvoj gospodar je sam sebi milost napisao...

...السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ... .

saznati, i susreti koji su se događali između meleka i ljudi, pa i onaj veličanstveni susret između Uzvišenog Allaha i Muhammeda, a.s., na Mi'radžu, protekli su uz selam.

KAKO PRAVILANO POZDRAVITI

Najispravnije je selam nazivati riječima:

ES-SELAMU ALEJKUM

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ

Ako pažljivo razmotrimo ajete i hadise koji se odnose na selam, možemo vidjeti da su moguće i modificirane varijante ove formulacije. Tako je moguće izostaviti određeni član (الف-ا) pa reći:

SELAMUN ALEJKUM

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ

kao i neke druge modificirane formulacije (o tome opširnije možete saznati u mom radu pod naslovom SELAM, objavljenom u ovom cijenjenom listu).

KAKO UZVRATITI SELAM

Najbolje je selam uzvratiti riječima:

VE ALEJKUMU-S-SELAM

وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ

Polazeći od ajeti-kerima kojima nas Milostivi Bog poučava da kada nas neko poselami, uzvratimo još ljepše, i hadisa koje je u tom duhu izrekao Poslanik, a.s., lijepo bi bilo uzvratiti selam riječima:

وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

VE ALEJKUMU-S-SELAM

VE RAHMETU-L-LAHI

VE BEREKATUH(U)

I prilikom nazivanja selama može se to učiniti riječima:

...Mir tebi, Moj poslaniče, i milost i blagoslov Moj... (hadis koji govori o susretu Muhammedovom, a.s., na Mi'radžu sa Uzvišenim Bogom)

...السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ...

...Neka je i na tebe mir, milost i blagoslov Allahov... (dio hadisa - odgovor meleka na selam kojim ih je, po Allahovoj naredbi, pozdravio Adem, a.s., odmah nakon što ga je Allah stvorio)

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلِّعَلْم) فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَرَدَّ عَلَيْهِ وَقَالَ: عَشْرٌ... (فتح الباری - ۷)

Došao jedan čovjek Božijem Poslaniku i pozdravio ga sa: "Es-selamu alejkum", na što mu on otpozdravi i dodade da za to ima deset hasenata...

NEPRAVILNO POZDRAVLJANJE

أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلِّعَلْم) فَقُلْتُ: عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: لَا تَقُلْ عَلَيْكَ السَّلَامُ فَإِنَّ عَلَيْكَ السَّلَامُ تَحِيَّةَ الْمَوْتِ. (فتح الباری - ۵)

Došao sam Poslaniku, a.s., i pozdravio ga sa Alejke-s-selamu, na što mi on reče: "Ne govori alejke-s-selamu jer se tako pozdravljaju mrtvi."

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ر.ع. قَالَ: كُنَّا نَقُولُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْعَمَ اللَّهُ بِكَ عَيْنًا وَأَنْعَمَ صَبَاحًا فَلَمَّا كَانَ الْإِسْلَامُ نَهَيْتَنَا عَنْ ذَلِكَ. (أبو داود)

Imran ibn Husajn, r.a., pripovijeda: "U džahilijetu mi smo se pozdravljali sa 'Bog ti oko blagoslovio!', ili 'Dobro jutro!', pa pošto je islam došao, to nam je zabranjeno."

عَنْ مَقَاتِلِ بْنِ حَبَانَ قُل: كَانُوا فِي الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ حَيِّتُ مَسَاءً، حَيِّتُ صَبَاحًا، فَغَيَّرَ اللَّهُ ذَلِكَ بِالسَّلَامِ. (فتح الباری - ۵)

Pripovijeda Mekail ibn Hajan: "U doba džahilijeta smo govorili: 'Dobra večer!' ili 'Dobro jutro!', pa je to Allah zamijenio sa selamom."

REDOSLIJED PRI NAZIVANJU SELAMA

يُجْزَى عَنِ الْجَمَاعَةِ إِذَا مَرُّوا أَنْ يُسَلِّمَ أَحَدُهُمْ وَيُجْزَى عَنِ الْجُلُوسِ أَنْ يَرُدَّ أَحَدُهُمْ. (أبو داود)

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

ES-SELAMU ALEJKUM VE RAHMETU-L-LAH VE BEREKATUHU

Dodatak selamu,

VE RAHMETU-L-LAHI

VE BEREKATUHU,

bolje je, međutim, prepustiti onome koji uzvraća selam da njima uljepša selam kako je to Allah preporučio u naprijed spomenutom ajetu.

Osim ovih ukrasa selama nije preporučljivo više dodavati.

DRUGI POZDRAVI

U međusobnoj komunikaciji muslimani ne smiju selam zamjenjivati drugim pozdravima.

Praksu koju često srećemo među muslimanima da se pozdravljaju sa

MERHABA,

SABAH HAJROLA,

AKŠAM HAJROLA,

i drugim sličnim pozdravima, treba pod hitno mijenjati u smislu njihove zamjene selamom, kako smo ga naprijed objasnili.

Posebice treba naglasiti da selam nikako ne smijemo zamjenjivati neislamskim pozdravima i, uopće, nekim drugim pozdravima.

REDOSLIJED PRI POZDRAVLJANJU

Islamski edeb zahtjeva sljedeće:

- mladi prvi pozdravlja starijeg,
- oni koji dolaze pozdravljaju one kojima dolaze,
- pojedinac ili manja skupina prva selami veću skupinu,
- oni koji su u nekom prijevoznom sredstvu pozdravljaju one koji idu pješice,
- oni koji prolaze prvi pozdravljaju one pored kojih prolaze,
- ako se radi o skupinama, dovoljno je da ispred skupine jedan nazove selam, a dovoljno je i da samo jedan uzvrat selam.

Ovih se pravila ne trebamo kruto držati.

Dosta je, kada prođe skupina ljudi, da jedan od njih nazove selam, a dosta je da i od onih što sjede jedan odgovori na selam.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ (صَعْلَم) قَالَ: يُسَلِّمُ الصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ وَالْمَارُّ عَلَى الْقَاعِدِ وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ. (فتح الباری - ١٧)

Prenosi Ebu Hurejre daje Poslanik, a.s., rekao: "Mladi prvi selami starijeg, onaj koji prolazi, onog pored kojeg prolazi, a manja skupina veću."

GDJE SVE TREBA NAZIVATI SELAM

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ر.ع. أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ، وَرَسُوهُ اللَّهُ (صَعْلَم) جَالِسٌ فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ، فَصَلَّى ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ. (فتح الباری - ٤٣)

Pripovijeda ebu Hurejre kako je neki čovjek ušao u džamiju dok je Poslanik, a.s., sjedio ukraj džamije, pa je obavio namaz, a zatim prišao Poslaniku, a.s., i nazvao mu selam, na što je on odgovorio: "Ve alejkes-selamu..."

KOGA SVE TREBAMO SELAMITI

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ (صَعْلَم): أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: تُطْعِمُ الطَّعَامَ وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَعَلَى مَنْ لَمْ تَعْرِثْ. (فتح الباری - ٢٤)

Pripovijeda Abdullah ibn Omer da je neki čovjek upitao Poslanika a.s.: "Koji je islam najbolji?" Poslanik je na to dogovorio: "Da nahraniš i nazivaš selam i onima koje osobno poznaješ, ali i onima koje ne poznaješ."

SUSRETI UZ OSMIJEH

لَا تَحْفَرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا وَ لَوْ أَنَّ تَلَفَى أَخَاكَ بِوَجْهِهِ طَلِيقٍ. (مسلم)

Nemoj propustiti niti olahko držati ni jedno dobro djelo, pa makar to bilo da sretnoš svoga brata vesela lica (sa osmijehom)!

Naprotiv, dopušteni su, pa i poželjni, izuzeci. Omladina, a posebice djeca, često su zaigrana ili na neki drugi način zauzeta sama sobom, a ponekad jednostavno nemarna. Zato je dobro da stariji, koji žele edukativno djelovati, prvi selame.

Lijepo je i da ne gledajući na svoje pravo (da nas neko prvi treba pozdraviti) od tog prava odustanemo, i da se takmičimo kako bismo mi prvi pozdravili i tako iskazali radost zbog susreta. Na taj način se umjesto hladnih i krutih odnosa među ljudima razvijaju srdačni i prisni odnosi.

DODACI SELAMU

Lijepo je da međusobne susrete i komunikacije učinimo što uljudnijima, što uctivijima, što srdačnijima. U tom smislu naše selame trebamo obogatiti postupcima, gestama, pokretima i riječima koji će tome pridonijeti.

Narodi sa bogatom kulturnom baštinom, u kakve spadaju i islamski narodi, imaju vrlo razvijenu etikeciju i ceremonijal koji ide uz pozdrave. Svakako trebamo paziti da sve to bude u skladu sa islamskim propisima.

GESTE KOJE IDU UZ SELAM

Lijepo je pozdravljati ljude uz srdačan osmijeh. U nas je uobičajeno da se prilikom selama blago naklonimo, da prinesemo desnu ruku srcu ili čelu ili i jednom i drugom. Osmijeh nikako ne bi smio djelovati izvještačeno, a naklon i pokreti ruke suviše teatralno. Posebice, naklon ne smije biti tako dubok da bi ličio na ruku ili sedždu, koji se mogu činiti samo Uzvišenom Bogu.

RUKOVANJE

Lijepo je da se pripadnici istog spola pri pozdravljanju rukuju. Rukovati se mogu međusobno muškarci i žene ukoliko ne postoje šerijatska ograničenja za njihovo "približavanje".

Uobičajeni i najučestaliji način rukovanja je kada jedan drugome pružimo ruku, prihvatimo

RUKOVANJE PRI POZDRAVLJANJU

مَا مِنْ مُسْلِمَيْنِ يَلْتَقِيَانِ فَيَتَصَافِحَانِ إِلَّا غُفِرَ لَهُمَا قَبْلَ أَنْ يَفْتَرِقَا. (أبو داود)

Neće se dvojica muslimana sresti i rukovati a da im se ne oprostí prije no što se rastanu.

عَنْ أَنَسٍ ر.ع. قَالَ، قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ الرَّجُلُ مَنْنَا يَلْقَى أَخَاهُ وَصَدِيقَتَهُ، أَيَنْحِنِي لَهُ؟ قَالَ لَا. قَالَ: أَفِيَلْتَزِمُهُ وَيُقْبِلُهُ؟ قَالَ: لَا. قَالَ: فَيَأْخُذُ بِيَدِهِ فَيُصَافِحُهُ؟ قَالَ: نَعَمْ. (ترمذی)

Pripovijeda Enes kako je jedan čovjek upitao Poslanika a.s.: "Božiji Poslaniče, kada jedan od nas sretno svoga brata i prijatelja, hoće li mu se nakloniti?" "Ne", odgovori Poslanik. "Hoće li ga zagrliti i poljubiti ga?" "Ne", reče Poslanik. "Hoće li ga uzeti za ruku i s njim se rukovati?" "Da", reče mu Pejgamber.

PROPITIVANJE ZA ZDRAVLJE

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: «دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّمَ) فَقَالَ: كَيْفَ أَصْبَحْتَ؟ فَقَالَ: صَالِحٌ مِنْ رَجُلٍ لَمْ يُصْبِحْ صَائِمًا.» (فتح الباری - ٦٩)

Pripovijeda Ebu Hurejra: "Ušao Ebu Bekr Poslaniku, a.s., i rekao mu: 'Kako si osvanuo?' Poslanik, a.s., na to odgovori: 'Bolje od onog koji nije osvanuo kao postač.'"

(عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قِيلَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّمَ) كَيْفَ أَصْبَحْتَ؟ قَالَ بِخَيْرٍ. (فتح الباری - ٦٩)

Pripovijedao je Džabir: "Upitali Poslanika, a.s.: 'Kako si osvanuo?', Poslanik na to odgovori: 'Dobro.'"

مَنْ طَرِيقَ أَنَسٍ أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ سَلَّمَ عَلَيْهِ رَجُلٌ فَرَدَّ ثُمَّ قَالَ لَهُ: كَيْفَ أَنْتَ؟ قَالَ أَحْمَدُ اللَّهُ. قَالَ: هَذَا الَّذِي أُرِيدُ مِنْكَ. (فتح الباری - ٦٩)

Došlo je do nas preko Enesa, koji kazuje kako je neki čovjek nazvao selam Omeru, koji mu je uzvratio selam i uz to dodao: "Kako si?" Ovaj odgovori: "Hvala Allahu." Na to Omer reče: "To sam od tebe želio čuti."

jedan drugoga punom šakom, uz blagi stisak, i tako se zadržimo kratko vrijeme. Možemo se rukovati i objeručno, tako da svaki svakome drži po jednu šaku između svojih šaka. Nije lijepo da jedni na drugima "isprobavamo snagu" i suviše dugo zadržavamo jedan drugoga. Jačinu stiska, kojom obično želimo izraziti svoju srdačnost, i dužinu rukovanja kojom želimo pokazati da želimo dugotrajnu vezanost, moramo pokazivati s mjerom.

MEDUSOBNO PROPITIVANJE

Da bismo pokazali svoj interes za osobu sa kojom uspostavljamo komunikaciju, posebice ako to nije učestalo dnevno sretanje, lijepo je da učesnici u komunikaciji jedan drugog upitaju za zdravlje i raspoloženje. Osim uobičajenog "kako si (ste)?" zavisno od stepena bliskosti, lijepo je upitati i za ostale članove familije, posebice za supružnike, roditelje i svoje vršnjake ili neke članove porodice s kojima se posebice družimo.

Ovdje moramo strogo voditi računa o jednom pravilu. Između osoba različitog stepena bliskosti, različita je i "opremljenost selama". Tako ćemo osobu koja nam je bliža pozdraviti srdačnije i svoj pozdrav ćemo popratiti sa mnogo više gesta i pokreta kojima želimo pokazati tu bliskost. Nije lijepo da prilikom selama pokazujemo mnogo više bliskosti od realne socijalne distance koja među nama postoji, kao što nije lijepo, zbog lošeg raspoloženja ili nekih drugih problema, ne iskazati

potrebnu ljubaznost i srdačnost. Ako to ne učinimo, dobro bi bilo da dotičnim osobama stavimo do znanja zašto smo neraspoloženi ili šta nas muči.

Ovdje trebamo voditi računa o nekim nepisanim pravilima koja reguliraju "ko određuje stepen bliskosti" koji se mjeri nivoom ljubaznosti, načinom rukovanja, opširnošću propitivanja za zdravlje i raspoloženje, tapšanjem po ramenu, grljenjem i ljubljenjem i dr. Naime, onaj ko se po nekom osnovu nalazi na višem mjestu u prihvaćenoj društvenoj hijerarhiji (stariji, obrazovaniji, po činu ili na neki drugi način nadređeni itd.) ima pravo određivati stepen bliskosti pa time i distancu.

ISKAZIVANJE RADOSTI ZBOG SUSRETA

عَنْ عَائِشَةَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّمَ) إِذَا رَأَى فَاطِمَةَ بِنْتَهُ قَدِ أَقْبَلَتْ رَجَبَ بِهَا ثُمَّ قَامَ فَقَبَّلَهَا ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِهَا حَتَّى يَجْلِسَهَا فِي مَكَانِهِ. (فتح الباری - ۵۹)

Pripovijedala nam je Aiša: "Kada bi Poslanik ugledao svoju kćerku Fatimu kako mu dolazi, iskazao bi joj dobrodošlicu, zatim bi ustao, pošao joj u susret, uzeo je za ruku i posadio je na svoje mjesto."

(عَنْ) عَائِشَةَ: قَدِمَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ الْمَدِينَةَ، وَالنَّبِيُّ (صَلَّمَ) فِي بَيْتِي فَقَرَعَ الْبَابَ فَقَامَ إِلَيْهِ فَأَعْتَنَقَهُ وَقَبَّلَهُ. (فتح الباری)

Pripovijedala je Aiša: "Došao Zejd ibni Haris u Medinu dok je Poslanik boravio u mojoj sobi, pa kada nam je pokucao na vrata, ustade prema njemu Poslanik, zagrli ga i poljubi."

PPRAVILNO I NEPRAVILNO ISKAZIVANJE POŠTOVANJA

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّ أَهْلَ قُرَيْظَةَ نَزَلُوا عَلَى حُكْمِ سَعْدٍ، فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ (صَلَّمَ) إِلَيْهِمْ فَبَجَاءَ، فَقَالَ: «قُومُوا إِلَيَّ سَيِّدِكُمْ...» (فتح الباری - ۵۸)

Pripovijeda se od Sa'ida da su članovi plemena Kurejza došli da čuju presudu (svoga poglavice) Sa'da. Poslanik, a.s., poslao je po njega (Sa'da) i kad je Sa'd došao, Poslanik, a.s., reče: "Ustanite svome zapovjedniku..." (Fethu-l-bari - 58)

(عَنْ) عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَرِيدَةَ أَنَّ أَبَاهُ دَخَلَ عَلَى مُعَاوِيَةَ فَأَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّمَ) قَالَ: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَتَمَثَّلَ لَهُ الرَّجُلُ جَالٍ قِيَامًا وَجَبَّتْ لَهُ النَّارُ». (فتح الباری - ۵۹)

Pripovijedao je Abdullah ibn Berid kako je njegov otac došao Muaviji koji ga je obavijestio da je Poslanik, a.s., rekao: "Kome je drago da ljudi pred njim stoje zaslužuje vatru (propisana mu je džehennemaska vatra)." (Fethu-l-bari - 59)

عَنْ أَنَسٍ قَالَ: «إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِأَنَّهُمْ عَظَمُوا مُلُوكَهُمْ بِأَنْ قَامُوا وَهُمْ قُعُودٌ» (فتح الباری - ۶۰)

Govorio je Enes: "Propali su oni prije vas zato što su veličali svoje vladare tako da su stajali dok su oni (vladari) sjedili." (Fethu-l-bari - 60)

Tako će, naprimjer, stariji mladog pomilovati, potapšati po ramenu, tako će profesor učenika u znak odobravanja i podrške potapšati po ramenu, dati inicijativu za rukovanje, početi se podrobnije raspitivati za lično i familijarno stanje, a nikako obratno.

Posebice, ovdje treba voditi računa kada su osobe različitih spolova, približnih godina starosti, i ako nisu u rodbinskim odnosima. U takvim slučajevima, na inicijativu ima pravo žena.

ISKAZIVANJE POŠTIVANJA I RADOSTI ZBOG SUSRETA

Lijepo je goste dočekati i poštovanje im iskazati ustajanjem na noge. Ako mladi dočekuju starije, onda je to posebno važno. Ako su gosti posebno željno iščekivani, običaj je u Bošnjaka da se pred njih izade pred kuću (pred stan ili pred zgradu u kojoj se stanuje) a ponekad i dalje. Ovo, svakako, vrijedi u slučaju kada znamo vrijeme njihova dolaska ili dobijemo neki znak da dolaze.

Pri rastanku, gosti se, opet, ispraćaju do pred kuću (u zgradi do lifta ili stepeništa) pa i dalje.

Kada se sreću bliske osobe (rođaci, prijatelji itd.), posebice ako su to susreti nakon dužeg rastanka ili rastanka u kome je bilo dosta neizvjesnosti, onda je dopušteno pa i poželjno da svojoj radosti daju oduška grljenjem, ljubljenjem ili na neki drugi, sa šerijatskog stajališta prihvatljiv način. Svakako, i ovdje treba strogo voditi računa o mjestu, vremenu i društvenom okruženju i nikada ne smijemo izgubiti mjeru dobra ukusa, i svoju radost i ushićenje iskazivati nekontrolirano.

Grljenje i ljubljenje su nepoželjni kao svakodnevna i redovna praksa pri običnim sretanjima i susretima. Posebice je pokuđeno iskazivanje počasti stajanjem ili padanjem ničice pred bilo kim.

KAKO POZDRAVLJATI NEMUSLIMANE

Muslimani se sa svima trebaju ophoditi lijepo, uljudno i učtivo. Sve ljude moraju uvažavati, a to znači poštivanje njihovih uvjerenja i običaja.

وَقَدْ قَالَ الْغَزَالِي: «الْقِيَامُ عَلَى سَبِيلِ الْإِعْظَامِ مَكْرُوهٌ وَعَلَى سَبِيلِ الْإِكْرَامِ لَا يَكْرَهُ»

Kaže Gazalija: “Ustajanje kao način veličanja nekoga je pokuđeno, a kao iskazivanje poštivanja nije pokuđeno.”

KAKO POZDRAVITI NEMUSLIMANE

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ر.ع. أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَعَلِم) قَالَ: إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ الْيَهُودُ، فَإِنَّمَا يَقُولُ أَحَدُهُمْ: أَسَامُ عَلَيْكُمْ، فَقُلْ: وَعَلَيْكُمْ. (فتح الباری - ٥٠)

Pripovijeda Abdullah ibn Omer da je Poslanik, a.s., rekao: “Kada vas Jevreji pozdrave riječima *es-samu alejkum* - otrov vama, vi im odgovorite *ve alejkum* - i vama.”

حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ر.ع. قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صَعَلِم): إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَقُولُوا: وَعَلَيْكُمْ. (فتح الباری - ٥٠)

Pripovijedao je Enes ibn Malik da je Poslanik, a.s., rekao: “Kada vas pozdrave ehlu-kitabije, vi im odgovorite sa *ve alejkum* - i na vas (uzvratite onakvim pozdravom kakvim ste pozdravljeni).”

NAPRAVITI ILI USTUPITI MJESTO

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ، وَإِذَا قِيلَ انشُرُوا فَاَنْشُرُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ، وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ. (مجادلة، ١١)

O vjernici, kada vam se kaže: “Načinite mjesta drugima tamo gdje se sjedi” - vi načinite, pa i vama će Allah mjesto načiniti; a kad vam se rekne: “Dignite se” - vi se dignite, i Allah će na visoke stepene uzdignuti one među vama koji vjeruju i kojima je dato znanje. - A Allah dobro zna ono što radite. (Mudžadele, 11)

TRAŽITI USTUPANJE MJESTA

عَنْ ابْنِ عُمَرَ ر.ع. عَنِ النَّبِيِّ (صَعَلِم) قَالَ: «لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ». (فتح الباری - ٧٣)

Svoja uvjerenja i običaje nikome ne trebaju nametati, nego ih, eventualno, mogu u jednom ljudskom dijalogu s njima razmjenjivati.

U tom smislu, nemuslimanima ne trebamo nametati niti svoj pozdrav, nego ih trebamo pozdravljati onako kako oni to žele. Posebice je to važno ako smo svjesni da selam označava samu suštinu islama. Kada bi oni, koji nisu muslimani, prihvatili tu suštinu, onda oni i ne bi bili nemuslimani, nego muslimani.

USTUPANJE PRAVA I PRIVILEGIJE

Islamski lijepo odgojena osoba će ustupiti svoje mjesto starijem, učenijem ili po bilo kom osnovu zaslužnijoj ili potrebitijoj osobi. Tako, ako se nalazimo u nekom skupu, sijelu ili na nekom sastanku i prispiju osobe koje smo naprijed naveli, lijepo je da im napravimo mjesta a ako ne možemo, onda je lijepo da im ustupimo svoje mjesto. Tako ćemo učiniti i ako čekamo pred nekim uredom, u nekoj čekaonici ili prijevoznom sredstvu.

S druge strane, islamska pristojnost i skromnost nam nalažu da takve privilegije za sebe nikada ne zahtijevamo. Pogotovo to ne možemo zahtijevati na grub i otvoren način.

Osobe koje su bolesne, stare i iznemogle i nađu se na nekom mjestu gdje bi morale nešto čekati stojeći, ako im niko ne bi ustupio mjesto, a njima bi to predstavljalo veliku poteškoću, one će na učtiv način staviti do znanja da bi bile zahvalne ako bi im neko ustupio svoje mjesto.

GDJE KO SJEDI

U zajedničkom sijelu osnovni red je da stariji ili osobe kojima se hoće iskazati poštovanje sjede na mjestima kojim se to iskazuje, u pročelju sobe, u vrh stola itd. Redanje ide tako da se "najpoštovanija osoba" smjesti u središnji položaj, a onda ostali prema visini položaja s njegove desne i lijeve strane, i tako redom.

Lijepo je, i inače, da se u zajedničkim sijelima mlađe osobe ponašaju s poštovanjem prema starijima i da im, što je moguće više, budu na usluzi. Osim ustupanja mjesta, lijepo je i da ih

Pripovjedao je Omer, r.a., da je Poslanik, a.s., rekao: "Neka čovjek ne diže čovjeka sa njegova mjesta da bi sam sjeo na to mjesto." (Fethu-l-bari – 73)

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا قَامَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ مَجْلِسِهِ لَمْ يَجْلِسْ فِيهِ. (فتح الباری - ٧٥)

Kada bi se neko digao Ibn Omeru on ne bi htio sjesti na njegovo mjesto. (Fethu-l-bari - 75)

عَنْ ابْنِ عُمَرَ، جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّمَ) فَقَامَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ مَجْلِسٍ، فَذَهَبَ لِيَجْلِسَ فَهَاهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّمَ). (فتح الباری - ٧٥)

Pripovijeda Ibn Omer: "Došao jedan čovjek Poslaniku, a.s., pa mu je ustao drugi čovjek a ovaj krenuo da sjedne na njegovo mjesto pa mu je Poslanik, a.s., to zabranio." (Fethu-l-bari - 75)

مَنْ طَرِيقَ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ: «جَاءَنَا أَبُو بَكْرَةَ فَقَامَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ مَجْلِسِهِ فَأَبَى أَنْ يَجْلِسَ فِيهِ وَقَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ (صَلَّمَ) نَهَى عَنْ ذَلِكَ.» (فتح الباری - ٧٥)

(Prenosimo) od Seida ibni ebi Hasana: "Došao nam Ebu Bekr pa mu je ustao jedan čovjek sa svoga mjesta, ali je Ebu Bekr odbio da sjedne na to mjesto i rekao: 'Poslanik a.s. je to zabranio'".

OPĆE ODLIKE GOVORA

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ. تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ. وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ. يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ. (إبراهيم، ٢٤ - ٢٧)

Zar ne vidiš kako Allah navodi primjer - lijepa riječ kao lijepo drvo: korijen mu je čvrsto u zemlji, a grane prema nebu.

Ono plod svoj daje u svako doba koje Gospodar njegov odredi - a Allah ljudima navodi primjere da bi pouku primili.

A ružna riječ je kao ružno drvo: iščupanom drvetu s površine zemlje nema opstanka.

Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti i na ovom i na onom svijetu, a nevjernike će u zabludi ostaviti; Allah radi što hoće. (Ibrahim, 24 - 27)

usluže, tako što će ih nečim počastiti, ili ako je potrebno da im nešto dodaju, primaknu ili uklone, kao što su: stolica, fotelja, sto, čaša s pićem, posuda s hranom i sl.

O RAZGOVORIMA U DRUŠTVU

Razgovori i dogovori su poželjni i pohvalni ukoliko se radi o dobročinstvu, čestitosti i šerijatski poželjnim i korisnim poslovima i akcijama. U tom slučaju oni mogu biti i javni i tajni. Takve razgovore i dogovore je dobro popratiti i nekima drugim dobročinstvima, posebice materijalnim.

Razumije se da predmet razgovora i dogovora nikako ne smije biti grijeh i bilo kakva opačina ili nepodopština. Posebice moramo biti pažljivi i obazrivi kada imamo namjeru obaviti kakav dogovor u društvu u koji nisu svi uključeni.

MEĐUSOBNO OSLOVLJAVANJE

Sugovornicima se trebamo obraćati tako da već pri oslovljavanju iskažemo svoje poštovanje i uvažavanje. To se obično čini tako da se uz ime osobe kojoj se obraćamo dodaje titula, funkcija i društveni položaj, uz uobičajeno gospodin ili gospođa (gospodica) koje dodajemo ispred imena ili prezimena. U posljednje vrijeme i kod muslimana je uobičajeno oslovljavanje sa "Vi".

U bošnjačkoj tradiciji je da se čak ni bliske osobe ne oslovljavaju samo imenom. Uz ime se dodaje titula i položaj, ali i "hanuma" ili "hanumica" ženama, a "efendija" (intelektualcima) ili "aga" svim drugim muškarcima. Žene se oslovljavaju tako da se poslije imena dodaje "hanuma" (Emina-hanuma, npr.). Ispred imena onih koji su obavili hadž se dodaje hadži ili za žene hadži-hanuma. Svakako da iza imena onih koji su iz begovskih porodica treba dodati i beg (Ahmed-beg npr.), a njihove supruge se oslovljavaju sa imenima svojih muževa uz dodatak begovica (Ahmed-begovica, npr.). I inače je u bošnjačkoj tradiciji običaj da se udate žene oslovljavaju po imenima svojih muževa (Arifaginica, npr.).

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ
بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِينًا. (الإسراء،
٥٣)

Reci robovima Mojim da govore samo lijepe riječi: - jer bi šejtan mogao posijati neprijateljstvo među njima, šejtan je, doista, čovjekov otvoreni neprijatelj. (Al-Isra, 53)

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذَى، وَاللَّهُ
غَنِيٌّ حَلِيمٌ.

Lijepa riječ i izvinjenje vredniji su od milostinje koju prati vrijeđanje - A Allah nije ni o kome ovisan i blag je. (Baqara, 263)

FORMALNE ODLIKE GOVORA

وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَأَغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ
لَصَوْتُ الْحَمِيرِ. (لقمان، ١٩)

U hodu budi odmjeren, a u govoru ne budi grlat; ta najneprijatniji glas je revanje magarca! - (Lukman, 19)

إِذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى. فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيْسًا لَعَلَّهُ
يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى. (طه، ٤٣ - ٤٤)

"Idite faraonu, on se, doista, osilio, pa mu blagim riječima govorite, ne bi li razmislio ili se pobojavao!" (Ta-ha, 43 - 44)

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي. وَسِّرْ لِي أَمْرِي. وَأَحْلِلْ عُقْدَةً
مِنْ لِسَانِي. يَفْقَهُوا قَوْلِي. (طه، ٢٥ - ٢٨)

"Gospodaru moj", reče Musa, "učini prostranim prsa moja i olakšaj zadatak moj: odriješi uzao sa jezika mog da bi razumjeli govor moj." (Ta-ha, 25 - 27)

خَيْرُ الْكَلَامِ مَا قَلَّ وَدَلَّ .

Najbolji govor je: govoriti što kraće a da što više upućuje ka dobru (da je govor što djelotvorniji).

عَنْ عَائِشَةَ ر.ع. قَالَتْ: كَانَ كَلَامُ رَسُولِ اللَّهِ ص.ع.
س. كَلَامًا فَصَلًا يَفْهَمُهُ كُلُّ مَنْ يَسْمَعُهُ. (أبو داود)

Prenosi se od Aiše, r.a., da je rekla: "Govor Allahova Poslanika bio je jasan. Razumio ga je svako ko ga je slušao."

لَقَدْ أَمَرْتُ أَنْ أَتَجَوَّزَ فِي الْقَوْلِ فَإِنَّ الْجَوَّازَ فِي الْقَوْلِ هُوَ خَيْرٌ.

KONVERZACIJA

Među glavnim ciljevima svih susreta jeste razgovor. Učesnici u razgovoru su dužni voditi računa o svim elementima razgovora, ali moraju i s puno obzira tretirati sve učesnike susreta, skupa ili sijela.

NAČIN RAZGOVORA

Razgovarati treba lijepo i biranim riječima. Ljepotu govora čine njegov sadržaj ali i način razgovora, intonacija, način kako tretiramo svoje sugovornike i dr. Moramo biti ljubazni, učtivi i iskreni.

S druge strane u govoru ne smijemo biti grubi, osorni, bestidni i bezobrazni. Ne smijemo se služiti lažima, psovkama i prostim riječima. Hvalisanje, nadmenost i oholost prema sugovornicima muslimani drže ružnim i neprimjerenim.

Lijepo je biti duhovit ali učtiv. Lijepo je šalom razveseliti sugovornike, ali ih ni na koji način ne smijemo ismijavati, ponižavati, potcjenjivati i omalovažiti. Nikako ne smijemo duhovitost zamijeniti nepristojnošću. Trebamo biti duhoviti a ne smiješni. Ne smijemo od sebe praviti lakrdijaša.

PREDMET RAZGOVORA

Pri međusobnim susretima muslimani za razgovor trebaju birati lijepe i korisne teme. Razgovori bi trebali rezultirati korišću i za pojedince i za društvo i trebaju biti poučni.

Postoje teme koje nikako ne trebaju biti predmetom razgovora i dogovora. Sve što se u [erijatu klasificira kao haram ili pokuđeno ne bi smjelo biti tema razgovora, osim ako ne raspravljamo o načinu kako se protiv toga trebamo boriti i kako to eliminirati kao društvena zla. Lascivne teme, kao što su seks, masni vicevi i prostakluci, nisu za pristojno društvo.

Amr ibn As veli da mu je Muhammed, a.s., rekao: "Zapovijedeno mi je da u govoru budem kratak, jer zaista kratkoća govora je lijepa osobina." (Ebu Davud i Bejheki - hasen)

O ČEMU I KAKO TREBA RAZGOVARATI

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوَى، وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ. (جادلة، ٩)

"O vjernici, kada među sobom tajno razgovarate, ne razgovarajte o grijehu i neprijateljstvu i neposlušnosti prema Poslaniku, već razgovarajte o dobročinstvu i čestitosti, i bojte se Allaha, pred Kojim ćete sakupljeni biti".

تَحَرَّوْا الصَّدْقَ وَإِنْ رَأَيْتُمْ فِيهِ الْهَلَكَةَ فَإِنَّ فِيهِ النِّجَاةَ وَاجْتَنِبُوا الْكُذْبَ وَإِنْ رَأَيْتُمْ أَنَّ فِيهِ النِّجَاةَ فَإِنَّ فِيهِ الْهَلَكَةَ. (هناد - حسن)

Mudžemi ibn Jahja veli da je Muhammed, a.s., rekao: "Govorite istinu, i kada vidite u njoj propast, pa zaista je u njoj spas. I klonite se laži, pa kada vidite da je u laži spas, zaista je u njoj propast." (Hennad - hasen)

إِنِّي لَأْمُرُحٌ وَلَا أَقُولُ إِلَّا حَقًّا

Ibn Omer veli da je Muhammed, a.s., rekao: "Ja se zaista našalim, a neću reći (ni u šali ništa drugo) osim istine" (Taberani i Hatib - hasen)

الْحَيَاءُ وَالْعِي شُعْبَتَانِ مِنَ الْإِيمَانِ وَالْبِدْءُ وَالْبَيَانُ شُعْبَتَانِ مِنَ النِّفَاقِ. (ترميدى، أحمد وحاكم)

Ebu Umame veli da je Muhammed, a.s., rekao: "Stid i kratkoća u govoru su dva znaka vjerovanja (imana), a bezobrazan govor i opširna razjašnjanja (brbljanje) su dva znaka licemjerstva." (Tirmizi, Ahmed i Hakim - sahih)

KAKO NE TREBA RAZGOVARATI

لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ وَلَا اللَّعَّانِ وَلَا الْفَاحِشِ وَلَا الْبِدِيِّ. (احمد، البحارى، ابن حبان وحاكم)

Ibn Mes'ud veli da je Muhammed, a.s., rekao: "Nije pravi vjernik onaj koji napada i vrijeđa, koji proklinje, koji je bezobrazan, niti onaj koji je

ODNOS PREMA SUGOVORNICIMA

Prema sugovornicima se trebamo odnositi sa pažnjom i uvažavanjem. Moramo poštivati sugovornike, i to pokazati načinom razgovora, oslovljavanjem, pažljivim slušanjem i učtivim obraćanjem.

U Bošnjaka je tradicija da u razgovorima inicijativu, oblik i način razgovora određuje stariji (po godinama, znanju, tituli ili nekim drugim društveno usvojenim načinom društvene stratifikacije). Tako mlađi uzimaju riječ tek kada budu upitani ili ih stariji na drugi način podstaknu na razgovor.

Ako u društvu želimo posebno porazgovarati s nekim ili nekolicinom, i ne želimo u taj razgovor uključiti ostale pa, čak, ne želimo ni da oni slušaju o čemu ćemo razgovarati, onda moramo poštovati nekoliko pravila:

- Osobe koje nisu uključene u razgovor ne smiju doživjeti taj razgovor kao da je na bilo koji način uperen protiv njih i da ih želimo, neopravdano, diskriminirati.

- Posebice moramo paziti kada su u društvu tri osobe. Dvije osobe se nikako ne smiju dogovarati i sašaptavati a treću isključiti.

- U slučaju da, ipak, nekoj osobi ili osobama imamo nešto, ili se s njima o nečemu dogovoriti o čemu ne želimo uključiti sve osobe koje se nalaze u društvu, moramo za to tražiti dopuštenje osoba koje isključujemo iz razgovora i moramo im učtivo obrazložiti svoju potrebu.

- Moramo voditi računa da isključivanje određenih osoba iz razgovora ne potraje dugo i da se oni, ipak, ne osjete zanemarenim i diskriminiranim.

TREBA IMATI MJERE U DRUŽENJU

Razni su povodi zajedničkom druženju: sijelo, zajedničko veselje, gozba, porodične svečanosti, zajedničko obilježavanje vjerskih, nacionalnih, državnih i drugih blagdana, međusobni posjeti, izleti ili smo, jednostavno, skupa bez posebna povoda. U svim tim prigodama moramo paziti na mjeru, kako u načinu ophođenja, komuniciranja i prisnosti tako i u dužini vremena koje skupa provodimo. Ta mjera dobra ukusa zavisi

estidan.” (Ahmed, Buharija u “Edebu”, Ibn Hibban i Hakim - sahih)

أُبْعِدُ الرَّجَالَ إِلَى اللَّهِ الْأَلَدُ الْخَصِمِ. (متفق عليه، ترميد:
نَسَاءَى وَأَحْمَد)

Hazreti Aiša veli da je Muhammed, a.s., rekao: “Allahu je najmrži onaj čovjek koji se najžešće prepire i svada.” (Muttefekun-alejhi)

مَنْ جَادَلَ فِي خُصُومَةٍ بَغَيْرِ عِلْمٍ لَمْ يَزَلْ فِي سَخَطِ اللَّهِ حَتَّى يَنْزِعَ. (ابن أبوا دنيي)

Ebu Hurejra veli da je Muhammed, a.s., rekao: “Ko se svada dok raspravlja ili prepire a nedostaju mu (relevantne) informacije, stalno navlači na sebe Allahovu mržnju dok od toga ne odustane.” (Ibn Hibban u dun-ja - sahih)

حُثُوا التُّرَابَ فِي وُجُوهِ الْمَدَّاحِينَ دَبْكِرَى

أَحْثُوا فِي أَفْوَاهِ الْمَدَّاحِينَ التُّرَابَ. (ترميدى، ابن حبان
ابن ماج، مسلم وأبوا داوود)

Ebu Hurejre, Ibn Umer i drugi vele da je Muhammed, a.s., rekao: “Bacite prašinu u lice onima koji se mnogo hvale,” a po jednom drugom predanju: “Bacite u usta onih koji se mnogo hvale prašinu.” (Tirmizi, Ibn Hibban, Ibn Madždže i Ebu Hurejra u ‘ajm - Sahgih) hadis bilježe i Muslim i Ebu Davud

ODNOS PREMA SUGOVORNICIMA I OSTALIM UČESNICIMA SKUPA

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ر.ع. قَالَ: « قَالَ: النَّبِيُّ (صَعْلَم) إِذَا كَانَ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى رَجُلَانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ أَجْلٌ أَنْ ذَاكَ يَحْزَنُهُ. » (فتح البارى - ٩٨)

Abdullah, r.a., pripovijeda da je Poslanik, a.s., rekao: “Kada se u društvu nađu tri osobe neka se dvojica ne sašaptavaju zanemarujući trećega dok ne pomiješaju sa još osoba zbog toga što bi to izazvalo zabrinutost one (treće) osobe.”

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لَنْتَ لَهُمْ، وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَأَنْفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ، فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ، فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ (ال عمران، ١٥٩)

Samo Allahovom milošću ti si blag prema ljudima; a da si osoran i grub, razbjegli bi se iz tvoje

od mnogo čega (dob, spol, bliskost, socijalni i profesionalni status, hijerarhijske razlike i dr.), ali ona uvijek mora postojati.

Ljudima se nikada ne trebamo približavati više nego što oni to žele, a niti smijemo uzeti njihova vremena više nego nam ga oni mogu ili žele ustupiti.

Prema svojim sugovornicima i saučesnicima u druženju trebamo biti pažljivi. Moramo voditi računa o njihovim obavezama, njihovu zdravstvenom stanju, umoru, raspoloženju i njihovu trenutnom stanju kojemu se trebamo prilagoditi.

Trebamo nastojati biti prijatno, ugodno i poželjno društvo. Ne bi se smjelo dogoditi da nas ljudi dožive kao dosadne, bezobrazne, neuljudne i bezobzirne “gnjavatore” i “davitelje” koje će izbjegavati.

m

LITERATURA:

1. KUR'AN S PREVODOM (prevodilac BESIM KORKUT), Medina Menevvera;
2. SAHIH AL-BUHARI;
3. SAHIH AL-MUSLIM;
4. BIN BIR HADIS, Mehmed Arif, prijevod: hfz. Fuad-ef. Subašić, Bužim, 1991.
5. TAKO JE GOVORIO MUHAMMED RESULULLAH, priredio: Ahmed Mehmedović, Islamska zajednica Bosne i Hercegovine, Istanbul, 1994;
6. AHLAK ZA I RAZRED MEDRESE, Šaban Hadžić, Sarajevo, 1990.;
7. JEDAN DAN S BOŽJIM POSLANIKOM, Ahmad von Denffer, prijevod: Zijad Delić, Islamski kulturni centar Zagreb, 1995.;
8. UMIJEJE RAZGOVORA, Pavao Brajša, C.A.S.H. Pula, 1996.;
9. METODE RAZGOVORA U NASTAVI, Vlasimir Jurić, Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1979.
10. SOCIOLOGIJA, Nenad Fanuko, PROFIL international d.o.o., Zagreb, 1997.

blizine. Zato im praštaj i moli se da im bude oprošteno i dogovaraj se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega.

DOBRA MJERA U DRUŽENJU

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ر.ع. قَالَ: «لَمَّا تَزَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّمَ) زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ دَعَا النَّاسَ طَعْمُوا ثُمَّ جَلَسُوا يَتَحَدَّثُونَ، قَالَ: فَأَخَذَ كَأَنَّهُ يَتَهَيَّأُ لِلْقِيَامِ، فَلَمْ يَقُومُوا، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَامَ، فَلَمَّا قَامَ، قَامَ مَنْ قَامَ مَعَهُ مِنَ النَّاسِ وَبَقِيَ ثَلَاثَةٌ. وَإِذَا النَّبِيُّ (صَلَّمَ) جَاءَ لِيَدْخُلَ فَإِذَا الْقَوْمُ جُلُوسٌ، ثُمَّ إِنَّهُمْ قَامُوا فَانْطَلَقُوا، قَالَ: فَجِئْتُ فَأَخْبَرْتُ النَّبِيَّ (صَلَّمَ) أَنَّهُمْ قَدْ انْطَلَقُوا، فَجَاءَ حَتَّى دَخَلَ، فَذَهَبْتُ أَدْخُلُ فَأَرَخِي الْحِجَابَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ، وَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ - إِلَى قَوْلِهِ - إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا». (فتح الباری - ٧٦)

Prenose da je Enes ibn Malik, r.a., rekao: “Kada se Božiji Poslanik, s.a.v.s., oženio Zejneбом bintu Džahš pozvao je svijet na gozbu (objed) poslije čega su sijelili i razgovarali. A onda je učinio kao da će ustati (i otići), ali niko se nije podigao, a kad je to vidio onda je ustao. Pošto je on ustao i (otišao), ustali su i ostali osim trojice. Zatim se Poslanik, a.s., vratio i krenuo da uđe, a oni su još sjedili, a potom su ustali i razišli se. Potom sam otišao i obavijestio Poslanika, a.s., o tome. Poslanik je potom ušao a zatim sam i ja ušao a on je spustio zastor između mene i njega a onda je Allah, dž.š., objavio: ‘O pravovjerni! Ne ulazite u prostorije Poslanikove osim uz njegovo dopuštenje... (do riječi) Zaista je to kod Allaha krupno.’”

Summary

THE ISLAMIC COMMUNICATION
ETIQUETTE

Abdullah Imširović

We meet our friends, relatives and acquaintances more or less every day. We often visit them and communicate with them. However, we must always abide by the rules of a proper Islamic behavior. Those are as follows:

- We are required to respect the dignity of each person which means we cannot enter the person's intimate world without the permission. In other words, we cannot enter the person's home or some other place of residence without their expressed permission. In fact, we are required to request the permission (isti'zan) each time we wish to join a certain company or enter somebody's home.

- Every gathering should begin with the greeting and if it is a gathering of Muslims, the greeting should be an Islamic greeting - salaam. We have to follow a certain procedure with which we express courtesy, sympathy and respect towards people we meet. This means the younger ones shall greet the elders and those who are passing someone shall greet first. At the same time they will shake hands, inquire about the health and in case of closeness or in case they have not seen each other for a while, they shall embrace cordially. Naturally, we have to be mindful of the Sharia regulations governing the relations between the sexes.

- Once we are at the gathering, we have to ensure that all of the present are given proper attention and respect, with particular respect given to those who deserve it, based on generally accepted standards. We shall do this primarily by cordial addressing or by addressing the people with their proper titles, ranks or customary honorable names. The topics of the conversations should be nice and useful subjects. There is no room for vulgar or useless conversations. The elders are entitled to direct the conversation as well as to impose the manner of the conversation. We should ensure that there no person feels left out, humiliated or laughed at.

- Additionally, we always have to show good taste. We should not impose on people nor should we take more of their time than they are willing to give us.

موجز

الأدب الإسلامي في التخاطب

عبد الله إمشيروفيتش

إننا في كل يوم نلتقي بأحد أصدقائنا أو أقربائنا أو بمن لنا معرفة به، فنصاحبه أو نتزاور فيما بيننا. ونبغي علينا في جميع تلك المناسبات أن ننتبه إلى قواعد المعاملة الإسلامية الحميدة، والمتمثلة في الآتي:

- يجب علينا أن نحترم كرامة الفرد أيا كان، وأن لا نتدخل في شؤونه الداخلية والخاصة، ولا سيما في بيته أو أي مكان آخر يقيم فيه، كما يجب علينا الاستئذان قبل الدخول إلى بيت شخص ما.

- يجب علينا أن نبدأ لقاءنا بالتحية، وعندما يلتقي المسلمون تجب عليهم التحية بالسلام الذي هو تحية الإسلام. وعند التحية يجدر بنا أن نلتفت إلى الكيفية المحددة التي نعبر فيها عن أدبنا ولباقتنا واحترامنا تجاه الأشخاص الذين نصادفهم. فمثلا يبادر الأصغر سنًا بالقاء التحية على الكبير، وكذلك القادم على المستقبل، ثم يلي ذلك المصافحة اللطيفة والسؤال عن الصحة إذا كان الشخص مقربا جدا وكانت قد مضت فترة طويلة على آخر لقاء به، وأحيانا تحبذ المعانقة مع عدم المبالغة. وفي جميع ذلك ينبغي الانتباه إلى الأحكام الشرعية التي تحكم العلاقات بين الجنسين.

- أما في المجالس فينبغي علينا أن نعبر عن اهتمامنا بجلساتنا وتقديرنا لهم، وخاصة أولئك الذين يستحقون - حسب المعايير الاجتماعية المعتمدة - الاحترام والتقدير، بحيث نعطيهم المكان الذي يعبر عن احترامنا لهم واهتمامنا بهم.

- أن ننتقي الكلمات عند الحوار وتبادل أطراف الحديث في جو من الاهتمام التام والاحترام المتبادل. فعند الحديث ينبغي التعبير عن الاحترام والتقدير للمخاطب، وذلك من خلال اللباقة في المخاطبة بذكر صفته أو منصبه أو رتبته. ونبغي أن يكون الحديث حول المسائل الجميلة والمفيدة. وليس من اللباقة استخدام الكلمات والعبارات البذيئة. وللكبار الأولوية في بدء وتكييف الحوار وإدارة مجرياته، كما ينبغي الانتباه إلى أن لا يشعر أحد بالتجريح والإهمال، وخصوصا بالسخرية والاستهزاء.

- وفوق كل شيء، ينبغي علينا الاعتدال والذوق في الصحبة، وعلينا ألا نقترّب من الأفراد بحد أقرب من الذي يرغبونه، وألا نأخذ من وقتهم أكثر من القدر الذي يرغبون أو يمكنهم منحنا إياه.